

INNOVATSION ASOSDA STRATEGIK REJALASHTIRISH TAMOYILLARI

Usmonova Nigora Jumaboy qizi

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari

Farg'ona filiali 1-bosqich magistanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6635623>

Annotatsiya. Jamiyatning axborotlashuvi, iqtisodiyotning globallasuvi va innovatsiyalarning rivojlanishi yangi tizimli paradigma tamoyillariga mos keladigan iqtisodiy obyektlar faoliyati, boshqaruvi va prognozini tizimli ravishda chuqur o'rganishni, ko'p qirrali tahlil qilishni talab etadi. Maqola iqtisodiy nazariyaning yangi yo'nalishlarini strategik rejalashtirishda qo'llashni ko'rib chiqishga bag'ishlangan. Strategik rejalashtirish nuqtai nazaridan an'anaviy va evolyutsion iqtisodiy nazariyaning kamchiliklari yoritilgan. Rejada belgilangan chora-tadbirlarni amalga oshirish, strategik rejalashtirishning shakllangan tamoyillarining mazmuni, iqtisodiy tizimning missiyasi, qarashlari va maqsadlarini amalga oshirishni ta'minlash uchun strategik rejalarini ishlab chiqishda Harakatlar strategiyasi kabi elementli topologiyadan foydalanish taklif etiladi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy nazariya, innovatsion faoliyat, Harakatlar strategiyasi, innovatsion rivojlanish, strategik rejalashtirish, ilmiy asoslilik, ierarxiya, murakkablik, davomiylik, muvofiqlik, moslashuvchanlik, barqarorlik alternativ, optimallik, dinamizm, yaxlitlik, mezon, maqsadlilik, raqobat.

PRINCIPLES OF STRATEGIC PLANNING ON AN INNOVATIVE BASIS

Abstract. The informatization of society, the globalization of the economy and the development of innovations require a systematic in-depth study, multifaceted analysis of the activities, management and forecasting of economic entities in line with the principles of the new systemic paradigm. The article is devoted to the application of new directions of economic theory in strategic planning. The shortcomings of traditional and evolutionary economic theory in terms of strategic planning are highlighted. It is proposed to use elemental topology such as Action Strategy in the development of strategic plans to ensure the implementation of the measures identified in the plan, the content of the formed principles of strategic planning, the mission, views and objectives of the economic system.

Keywords: economic theory, innovative activity, Action strategy, innovative development, strategic planning, scientific validity, hierarchy, complexity, continuity, compatibility, flexibility, sustainability alternative, optimism, dynamism, integrity, criteria, purposefulness, competition.

ПРИНЦИПЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПЛАНИРОВАНИЯ НА
ИННОВАЦИОННОЙ ОСНОВЕ

Аннотация. Информатизация общества, глобализация экономики и развитие инноваций требуют систематического углубленного изучения, многопланового анализа деятельности, управления и прогнозирования хозяйствующих субъектов в соответствии с принципами новой системной парадигмы. Статья посвящена применению новых направлений экономической теории в стратегическом планировании. Выделены недостатки традиционной и эволюционной экономической теории в части стратегического планирования. Предлагается использовать элементную топологию, такую как Стратегия действий, при разработке стратегических планов, чтобы обеспечить реализацию намеченных в плане мероприятий, содержания сформированных

принципов стратегического планирования, миссии, взглядов и целей экономической системы.

Ключевые слова: экономическая теория, инновационная деятельность, стратегия действий, инновационное развитие, стратегическое планирование, научная обоснованность, иерархия, сложность, преемственность, совместимость, гибкость, альтернатива устойчивости, оптимизм, динамичность, целостность, критерии, целеустремленность, конкуренция.

KIRISH

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev 2017 yil 14 yanvarda mamlakatimizni 2016 yilda rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruzasida ta'kidlaganlaridek – “Barchamiz so'zsiz tushunishimiz, iqtisodiy islohotlar va ijtimoiy o'zgarishlarni muvafaqiyatli amalga oshirish eng avvalo iqtisodiy va moliyaviy organlarning faoliyati samaradorligiga bog'liq. Ular yaqin va uzoq istiqbolga mo'ljallangan, mamlakatimiz iqtisodiy qudratini mustahkamlashga doir strategik vazifalarni nafaqat ishlab chiqishi, balki amalga oshirishni ta'minlashi zarur.”

Respublikamizda olib borilayotgan iqtisodiy va ijtimoiy islohotlar yangi mahsulot turlarini va texnologik jarayonlarni o'zlashtirish mahsulotlar assortimentini kengaytirish kabi bir qator muammolarni hal qilishni talab qilmoqda. Hozirgi vaqtda korxonalarining o'z mahsulotlari bilan jahon bozorlariga chiqishi uchun, iqtisodiy o'sishning an'anaviy usullaridan foydalanish yetarli bo'lmay qoldi. Shuning uchun innovatsion jarayonlarni ilmiy va samarali boshqarish juda dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Respublikamizda keyingi yillarda innovatsion faoliyatni moliyalashtirish, fan va ishlab chiqarish o'rtasidagi aloqalarni kengaytirish borasida bir qator ishlar qilindi. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy majlisga murojaatnomasida Xalqimizning fidokorona mehnati bilan 2019 yil - "Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish yili"da salmoqli natijalarga erishilganligini, barcha sohalaridagi ijobiy natijalar qatorida investitsiyalar hajmi ham sezilarli darajada oshganligini, boshqaruv tizimi sifatini oshirishda "Xalq davlat organlariga emas, balki davlat organlari xalqqa xizmat qilishi kerak" degan asosiy tamoyilni amalda to'liq ta'minlash bo'yicha hali ko'p ish qilishimiz zarurligini ta'kidladi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

So'nggi yillarda strategik rejalashtirishga qiziqish sezilarli darajada oshdi. 2017-2021-yillarda mamlakatimizda ishlab chiqilgan va muvaffaqiyatli amalga oshirilayotgan O'zbekiston Respublikasining Harakatlar strategiyasi bunga yorqin misoldir. Harakatlar strategiyasi mamlakatimiz ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy-ijtimoiy hayotining barcha jabhalarini yangilash, tadbirkorlikni faollashtirishga asoslangan iqtisodiy tizimlarni boshqarish usullarini takomillashtirish, tadbirkorlik sub'ektlarini faollashtirish, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning barcha sohalarini faollashtirish, barcha sohalarida faol ishtirok etishni safarbar etish kabi vazifalarni hal qiluvchi strategik ahamiyatga ega dasturiy hujjatdir. , birinchi navbatda, mavjud innovatsion, ijodiy va tadbirkorlik salohiyatiga singdirilgan nomoddiy ishlab chiqarish omillari. Biroq bunday keng ko'lamlı kompleks hujjatni ishlab chiqish va amalga oshirish tajribasi

to'plangan va globallashuv, raqobat kuchaygan, innovatsion rivojlanish sharoitida strategik rejalashtirishning metodologik bazasi doimiy takomillashtirishni taqozo etadi.

Aniqlanishicha, korporativ strategiyaning asosiy talablari innovatsion jarayonlarning moslashuvchanligi va barqarorligi, biznes bo'linmalari uchun esa innovatsion jarayon parametrlarining optimalligi va aniqligi asosiy talablar hisoblanadi. Strategik rejalashtirishning shakllangan tamoyillarining mazmunini ko'rib chiqamiz:

1. Ilmiy asoslilik - ilmiy-texnikaviy va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning mavjud qonuniyatlari va tendentsiyalarini hisobga olishga asoslangan. Bu strategik rejalashtirish samaradorligini oshirish uchun zarur bo'lgan strategik rejalashtirish vositalari va usullaridan oqilona foydalanishdan iborat.

2. Ierarxiya - innovatsion jarayon bosqichlari, qarorlar qabul qilish darajalari (ob'ektlari) bo'yicha o'zaro bog'liq strategiyalarni shakllantirishdan iborat. Innovatsion jarayonning bosqichlariga ko'ra, strukturalash stratifikatsiya qilinadi - bosqichlar bo'yicha strategik rejalar mavhumlik darajasida farqlanadi. Rejalashtirish ob'ektlari nuqtai nazaridan tuzilma qatlamli - qarorlar qabul qilish darajalari (korporatsiya, biznes bo'linmalari) bo'yicha strategiyalar nisbatan mustaqil, o'z maqsadlari va ishlash mezonlariga ega, ammo baribir bir-biri bilan o'zaro bog'liqdir.

3. Murakkablik - portfel strategiyasi va biznes strategiyalari o'rtasidagi, shuningdek, biznes bo'linmalarining o'zlari strategiyalari o'rtasidagi munosabatlarni hisobga olishdan iborat, chunki ularning ba'zilarida sifat yoki miqdoriy o'zgarishlar, qoida tariqasida, tegishli o'zgarishlarga olib keladi. boshqalarning texnik, iqtisodiy va boshqa ko'rsatkichlarida.strategiyalar.

4. Davomiylilik - strategiyalar uzluksizligida ifodalanadi, shuningdek, ichki va tashqi omillarning yuqori darajadagi dolzarbligi va noaniqligi tufayli yuzaga kelgan strategiyani uzluksiz ishlab chiqish (iteratsiya) zaruratidan iborat. Uzluksiz ishlab chiqish (takomillashtirish) - strategiyani takrorlash tashqi omillarni o'rganish va innovatsion faoliyatni amalga oshirish jarayonida aniqlangan yuzaga keladigan imkoniyatlar (xavflar) haqida qo'shimcha ma'lumot olish natijasida amalga oshiriladi. Uzluksizlik tamoyili korporativ (portfel) strategiyasini ishlab chiqishda ham, biznes strategiyalarini ishlab chiqishda ham amalga oshiriladi.

5. Muvofiqlik - ikki darajada amalga oshiriladi: birinchisi - strategiyani ishlab chiqishda eng muhim omillarni hisobga olish zarurligini bildiradi; ikkinchisi, strategik maqsadli ustuvorliklarga erishish uchun muhim bo'lgan, batafsilroq tafsilot va optimal strategik muqobillarni izlashni o'z ichiga oladi.

6. Moslashuvchanlik - strategiya parametrlarini o'zgartirishning chegaralangan qiymatlari bilan tavsiflanadi, uning doirasida IDning strategik maqsadli ustuvorliklarining qabul qilingan tizimini amalga oshirish saqlanib qoladi. U (portfel strategiyasini ishlab chiqish darajasi) innovatsion jarayonlarning uzluksizligini ta'minlash uchun ma'lum ichki va tashqi omillarga mos keladigan asosiy resurslar va imkoniyatlardan (texnologiyalar, kadrlar, bozorlar va boshqalar) foydalanishning muqobil variantlari mavjudligini nazarda tutadi.

TADQIQOT NATIJALARI

Moslashuvchanlik darajasi asosiy texnologiyalar, xodimlar, umumiy (bir guruh biznes bo'linmalari uchun) bozorlarni rivojlantirish, shuningdek, moliyaviy resurslar zahiralarning mavjudligi va foydalanish imkoniyati bilan belgilanadi. Moliyaviy resurslar zahiralari miqdorini

aniqlash ichki va tashqi omillarning salbiy ta'siridan kelib chiqadigan mumkin bo'lgan yo'qotishlarni va ushbu resurslarni yaratish (jalb etish) xarajatlarini taqqoslash asosida amalga oshiriladi.

7. Barqarorlik – strategiyaning tashqi va ichki omillar o'zgariganda ID (rejalashtirishning optimal yechimi) uchun qabul qilingan strategik maqsadli ustuvorlik tizimini amalga oshirish imkoniyatini saqlab qolish (tiklash) qobiliyatida yotadi.

8. Alternativ - maqbul strategik alternativlarning butun majmuasidan optimal yechimni tanlashni o'z ichiga oladi. Moslashuvchanlik printsiplariga muvofiq, muqobillik tashqi va ichki omillar holatining ehtimoliy stsenariylariga mos keladigan optimal strategik alternativlarning mavjudligini anglatadi.

9. Maqsadlilik - strategik rejalashtirishning tegishli darajasi (ob'ekti) xususiyatlarini hisobga olgan holda strategik maqsad va vazifalarni belgilash va tizimlashtirishni o'z ichiga oladi.

10. Mezon - ham mahalliy strategik maqsadlar va vazifalarga (biznes bo'linmalari darajasi), ham global (korporativ daraja) erishish darajasini aks ettiruvchi mezon (mezon) ishlab chiqishdan iborat. Shunday qilib, mezonning parchalanishi maqsad va vazifalarning parchalanishining natijasidir. Bu sizga ma'lum bir bo'ysunishda bo'lgan ma'lum mezonlarni olish imkonini beradi.

MUHOKAMA

Strategik maqsad va vazifalarning parchalanishini hisobga olish asosida olingan integral mezon integratsiya tamoyilini amalga oshirish natijasidir.

11. Optimallik - shakllantirish, qoida tariqasida, rasmiylashtirilgan strategik rejalashtirish vositalaridan foydalanish asosida amalga oshiriladigan amalga oshirilishi mumkin bo'lgan qarorlarning butun majmuasidan optimal strategik qarorni topishdir. Optimallashtirish shartli va shartsiz bo'lishi mumkin. Shartli optimallashtirish foydalaniladigan resurslarning cheklovlarini hisobga olishi kerak va cheklovlar jismoniy va iqtisodiy xarakterga ega bo'lishi mumkin. Bu tamoyil ierarxiya, murakkablik va mezonlik tamoyillari bilan chambarchas bog'liq. Ushbu tamoyillar bilan bog'liqlik shundan iboratki, strategik rejalashtirish darajasida mahalliy optimal echimlarni aniqlashda global optimal echimga erishish ta'minlanishi kerak - korporativ (portfel) strategiyasiga muvofiq optimal - iqtisodiy natijani maksimal darajada oshirish. korxonalar birliklari tizimining innovatsion faoliyati.

12. Dinamizm - innovatsion faoliyatning optimal jadvalini olish uchun vaqt o'tishi bilan innovatsion jarayonning parchalanishini nazarda tutgan holda, ichki va tashqi omillarning vaqt o'tishi bilan o'zgarishini hisobga olish zaruratidan iborat. Dinamizm tamoyili korporativ (portfel) strategiyasini ishlab chiqishda ham, biznes strategiyalarini ishlab chiqishda ham amalga oshiriladi.

13. Yaxlitlik - mezonlari ajraladigan strategiyalar tamoyilini amalga oshirish natijasida olingan biznes strategiyalari mezonlariga mos keladigan integral (portfel) strategiyani shakllantirishdan iborat. Shunday qilib, korporativ (portfel) strategiyasining mezonlari korporatsiyaning tegishli strategik biznes yo'nalishlari bo'yicha strategik rejalari bo'lgan biznes strategiyalari mezonlariga mos kelishi (qarama-qarshi bo'lmasligi) kerak. Moslashuvchanlik printsiplariga kiritilgan takomillashtirishlar bo'yicha qo'shimcha sharhlar berilishi kerak. Moslashuvchanlik printsiplari shunday asosiy texnologik kompetentsiyalarni, mahsulot

xususiyatlarini, bozor imkoniyatlarini va korporativ ta'lim resurslarini yaratishni talab qiladi, bu esa uni ishlab chiqarish qobiliyatini ta'minlaydi.

XULOSA

Innovatsion strategiyada raqobat ham muhim o'rin tutadi. Raqobatda doim kuchlilar yutib chiqadi. Kuchlilar esa o'zining pishiq-puxta strategiyasiga, malakali kadrlariga, katta xomashyo bazasiga, sodiq iste'molchilariga, zamonaviy texnika va texnologiyasiga, katta chegaralarni egallagan doiraga, to'g'ri qaror qabul qilaoladigan rahbar hodimlarga ega bo'lishi lozim. Bundan tashqari, moliyaviy barqaroqlikka ega bo'lishi, HR menejmenti hamda TQM rivojlangan bo'lishi, marketing sohasida doim yangiliklar qilib borishi, bu borada yetakchi, innovatsion fikrlaydigan kadrlarga ega bo'lishi, doim raqabotchilarni o'rganib borishi, yangiliklarga mos va xos tarzda rivojlanib borishi lozim bo'ladi, shundagina samarali o'sish va innovatsiya rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Aaker D. "Strategik bozorni boshqarish" M.: Piter, 2002. 542 b.
2. Agabegyan A.G. "Sotsialistik korxonalarini boshqarish: nazariya va amaliyot masalalari". M.: Iqtisodiyot, 1979. 447b.
3. Aleshin A.B. "Innovatsion jarayonni takomillashtirish bo'yicha xalqaro tajriba va iqtisodiyotning innovatsion samaradorligini oshirish mexanizmlarini tahlil qilish" // Innovatsiyalar. 2004 yil. 61-69-betlar.
4. Antonenko I.V. Mintaqaviy innovatsion tizimning funktsional makrotuzilmasini shakllantirish // Mintaqaviy iqtisodiyot: nazariya va amaliyot. 2010 yil. 23-son. 20-28-betlar.
5. Arkhipov V. Kompaniyalarni strategik rejalashtirish texnologiyasini ishlab chiqishdagi asosiy yutuqlar // Menejment nazariyasi va amaliyoti muammolari. 2004 yil. № 5. 113-118-betlar.
6. Afonin, I.V. Innovatsiyalarni boshqarish. M.: Gardariki, 2005 yil.
7. Borur Likar Peter Fatur, Urshka Mrgole: translation Arslingue TEFL.,TBELjubljana INNOVATION management (Elektronski vir) 2014.
8. www.ifmr.uz
9. www.ziyonet.uz
10. <http://www.review.uz>
11. www.managment.ru
12. www.innovations-bmti.uz